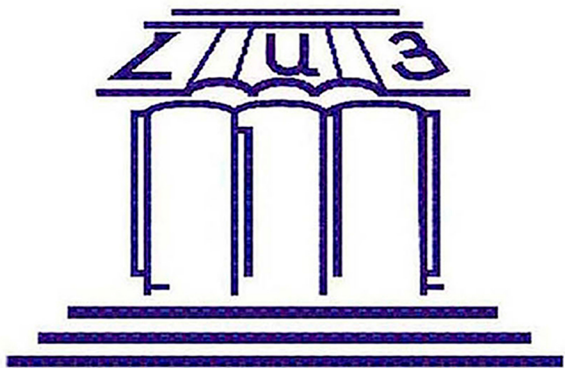

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Լ Ա Յ Ո Շ Կ Ի Շ

ՎԵՆԳՐԻԱԿԱՆ
ԿԱՐՄԻՐ ՊՐԵՍՆՅԱՆ

894.511
4-49

ՊԵՏԶՐԱՏ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

19 NOV 2011

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

894.511

Կ-ԳԳ

ԼԱՅՈՇ ԿԻՇ

**Վ Ե Ն Գ Ր Ի Ա Կ Ա Ն
ԿԱՐՄԻՐ ՊՐԵՍՆՅԱՆ**

Քարգւ. Ա. ՂՈՒՐԲԱՆՅԱՆ

ՊԵՏՏՐՈՍԻ ՑՊԱՐԱՆ
Հրատարակ. № 1732
Պլավին (բ) 6575
Պատկեր 3732
Տիրաժ 4000

23033-59

ՎԵՆԳՐԻԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ՊՐԵՍՆՅԱՆ

Ռալոնի գործարանային ձախ լիազորների ընդհատակյա ժողովում, վորը կայացավ «Ամուրիների Տան» շենքում, հաղաբվել էյին քսան յոթ հոգի և զեռ ելի գալիս էյին: Բեռոնի հատակով ընդարձակ տենյակում բախական շատ աթոռ վար, բայց և այնպես մեծամասնությունն ստիարված էր կանդնած մնալ: Մարգիկ խոսում էյին, սակայն այդ խոսակցությունն արտասովոր էր, մոխրատակի բոցի պես ժայթքում էր առեկռթյունը: Ներքարական լամպը տառանվում էր առատաղի տակ, կարծես աշխատում էր լուսավորել ամեն մի զեմք առանձին-առանձին,—կնճիռները, մեծ, անհունի ձեռքերը, սպիտակին տալող գլուխները, սրտանինների բաց, համարձակ հայացքները, փափով լի շարժումները, հոգսերը և ուրախությունը: Ներկաներից շատերը թաքցրել էյին հուսահատությունը, իսկ մյուսների մոտ համախմբման զգացումը նոր հույսեր էր ծաղեցնում:

Կատյա Սիբադին, միակ կինը սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության ռալոնական կոմիտեյի կայմի մեջ, մտնելով շենքը՝ առաջ վողջունեց վագոնի գործարանի լիազոր Ալեքսանդր Գալոչին, հետո «Վուլկան» գործարանի ձուլող Նիկոլայ Բալլին՝ մի գլխավոր լիազորի, վորի քսան հինգ տարին հաղիվ լրացած՝ արդեն զարձել էր գործարանային լիազորներին գլխավոր կազմակերպիչներից մեկը: Նրա վորոչակի զծագրված, փոքր ինչ գունատ գեմքը մտահոգություն էր արտահայտում, բայց աչքերն աշխուժ էյին նայում, յերբ նա յետ ու առաջ էր անում ներկաների մեջ, խոսում սրա-նրա հետ՝ կարծես ջանալով իմանալ նրանց մտքերը: Ալեքսանդր Գալոչի ուրախ, մոնղոլի նման վորոչակի դուրս ընկած ծնունները ալիկի էյին բարկում այն բանից, վոր նա առամներով պահում էր ծիախուտը, կարծես քցանով արորելով այն: Հետո քիչ-քիչ կրժում և թքում էր թաց թղթի փոքրիկ կտորները: Նա չնճարով կատակում էր ներկաների հետ:

Իրանք այն լիազորներն եյին, վորոնց լալ գիտեր ինքը: Նրանցից մի քանիսին նա շատ բարձր եր դասում: Նրանք հո միմիայն լիազորներ չեն: Միաժամանակ և բանվորներ են բարձր վորակավորումով: Նրանք գիտեն, թե ինչպես պետք է ճեղքել պատերազմի շղթան, ինչպես պատուել կապիտալիստական սխտեմը: Անընդհատ պայքարի լծակն են նրանք: Լալ լիազորները շահում են ամենքի տերը:

Մենքսկ մտալ ամրակազմ մի մարդ խորաթափանց հայացքով, թուզունի յերեսով և թեք ուսերով—կաթսայադործ Ալբերտ Մալդալային: Նա հետը քիչ հաց ու ճարպ եր բերել և այնպես սկսեց թուղթը բանալ, վոր այդ շարժումներով մասնում եր իր ախորժակը և այն, վոր նրա բերանի ջուրն է դնում: Ազահորեն սկսեց ուտել: Ձեռքին բռնած դանակը փայլում եր մերթ բերանի, մերթ աչքերի մոտ: «Ձղային մարդ ե».—կասեց իր առանց տեսնելու յեւ:

Մորզլայի բաճկոնը դարդարված է սոցիալ-դեմոկրատական նշանով—բանվորը բռնել է մուրճը: Միքայել Կորոզին չեչտակի նայում է նշանին և ասում.

— Ձի սաղում եդ մուրճը եդ կարմիր հսկային:

Մորզլային կոճոռոտում է ճակատը, դանակը դնում սեղանին և անճուռնի ձեռքերով հանում է նշանը:

— Սա մուրճ է, վոր յերբեք չի դարկելու: Դե՛հ, հիմի պըրծալ քո բանը,—կտրուկ ասում է նա նշանին:

— Շիմի յես եւ սոցիալ-դեմոկրատ չեմ:

— Բա ի՞նչ:

— Բայլչեկիկ:

— Բայլչեկիկ:—Սոսքը կանգ է առնում Միքայել Կորոզիի բողոքին:

— Ավելի լալ է, տուր ինձ դա,—ազահ կերպով նայում է նա մահվան դատապարտված նշանին: Բայց նշանը դեպի վառարան է թռչում: Եմալը բարձրաձայն ճաքում է թեժ ածուխների վրա: Յինկը և պղինձը հալվում են ու հոսում ածուխների արանքից:

Գլխավոր փողոցի վրա, կարծես չողեչարժ մուրճի հարվածներից, յերկիրը դրնգում է յերկաթով բեռնված բեռնատար ավտոմեքի տակ: Դռները անընդհատ ցնցվում են և այդ ցնցումը հիչեցնում է փողոցի կյանքի մասին: Նա հիչեցնում է ռազմամթերքի մեծ գործարանի մասին, ուր որ ու գիշեր լարված աշխատանք է գնում: Միքայել Կորոզին աչքը պատուհանին է հասել: Նա նա-

յում է բազմաթիվ գործարանային ծխնելույղներին, վորոնք կիսամութ գիշերով, ծխի աւ ջուլաներ են ժայթքում հրաբուխի նման և վորոնցից միլիարդավոր կաճեք են յերկինք թռչում:

— Ածուխը թողոտ է,—ըրթմնջում է նա:

— Վեց ամսից հետո եդ եւ չի լինի,—ավելացնում է լիազորներից մեկը: Յեւ նրա ձայնի մեջ լսվում է անողոր խստութուն:

Մորզլային սկսում է քննադատել մեռադադործների միությանը:

Կորոզիի ճակատին համարվում են հոգսի ամպերը: Նա հարգարում է խիստ ճերմակած մազերը և նստում է ինչ վոր մի տեղ, ամենահետին շարքերում, վորովհետեւ ի վիճակի չէ տաքացող սուր վեճն ունկնդրելու:

Միքայել Կորոզին կարմիր ռայոնի խոշորագույն ձեռնարկություններից մեկի՝ մեքենաշինական գործարանի լիազորն է: Կարելի չէ՝ արդեն տասը, կարելի չէ, եւ ավելի տարի չէ, ինչ նա տանում է այդ գործը: Իր հոգում նա արդեն լուծել է հարցը, բայց վատ որինակ չի ուղում տալ: Ծիչտ է, յերկար ժամանակ նա դեմ էր ամեն տեսակ փոփոխության և յուրաքանչյուր փոքրիչատե գործունյա յետույթի մեջ հարձակում եր տեսնում կազմակերպության վրա: Իսկ այդ մահացու հարվածը կարծես թե իր կրծքին եր ուղղված: Կարծես թե պրոֆմիությունը նրա դանձն եր, վոր նա համարել է ամբողջ կյանքի ընթացքում: Նա վախենում է նրա համար: Բայց և այնպես, նա իրեն ձախ է գդում: Իսկ դա Միքայել Կորոզիին անչափ դժվար է տրվել: Ծիչտ է, նա հասկացել եր, վոր բանվորական շարժումը կործանման փակուղին է մտել, վորտեղից կարող է լինել միայն մի յեւք—արմատական վճիռ, հրաժարում ձեռնարկների քաղաքականությունից, վոր տարվել է մինչ այժմ: Յերկար ժամանակ նա ինչ վոր փնթփնթում եր, խաղաղ կերպով կշտամբում դեկավարներին, բայց այժմ նա ավելի քիչ է շտամբում և նույն իր խոսքերը:

Գործարանի բանվորները, վորոնք կրում էյին պատերազմական ժամանակի ամեն տեսակ դառնություններ, ստիպեցին նրան ավելի բարձրաձայն խոսել: Այդպիսով դուրս յեկավ, վոր մի դեղեցիկ որ նա իրեն տեսալ ձախերի շրջանում: Բայց կասկածից դուրս է, վոր ընկեր Կորոզին նաև հիմա, յերբ նա դեմ է դուրս յեկել կուսակցական և պրոֆմիութենական դեկավարներին, ուղում է փրկել իր կազմակերպությունը: Նա ցանկանում է տրիպել նրանց՝ վարելու ավելի յեռանդուն քաղաքականություն:

Նախագահութեան սեղանին եւ մոտենում մի շարժուն մարդ
ցածր հասակով, կոշտ մազերով: Մի քանի անգամ դանդահարում
է եւ դրանից հետո փոքրիկ թղթի վրա կարդում եւ հինգ անուն,
վորոնց կրողներին նախաձեռնող խմբակի կողմից նա առաջարկում
է նախագահութեան մեջ: Դրանք են՝ Մուրադյան, Կորոզի, Կատյա
Սիլադի, Գայոյէ և Սելման: Նախագահ եւ ընտրվում փականներ
և դործիքներ շինող Պրանց Սելմանը: Նրա շարժումները վկայում
են վճռական բնավորութեան մասին: Դիմադժերը ուղիղ և գեղե-
ցիկ են, նա միջին տարիքի յե, հանդարտ բնավորութեամբ: Յերբ
նա խոսում է, նրա աչքերը կարծես նախորդ ուսումնասիրում են
այն, ինչ նա մտադրվել է ասելու: Նրա բարեհնչյուն ուժեղ ձայնը,
նրա կանոնավոր խոսքերը հաճելի յե լսել: Հասարակ խոսքերով
նա բացատրում է այդ ժողովը կանչելու անհրաժեշտութիւնը:

Չեկուցող հանդիսանում է Նիկոլայ Բալլան: Նա յերկար խո-
սում է պրոլետարական հեղափոխութեան դրութեան մասին: Նրա
խոսքերը տարրորինակորեն անողնական են հնչում, կարծես նա
աշխարհի մինչ այժմ անծանոթ ինչ վոր մասից է խոսում: «Ի՞նչ
է դիկտատուրը»: «Ո՞վ է Լենինը... ուրե՞նք են բայլչեիկները»...
Նա ահա այդ հարցերին և աշխատում պատասխանել, քանի վոր
շատ պրոլետարների ականջին դեռ հնչում է ազգայնական լրագրի-
թնամական հայհոյանքը. «Կողոպտիչներ, մարդասպաններ, դա-
վաճաններ...»

Բալլան, ճիշտ է, լսով ճառախոս է, բայց այժմ նրան դժվար
է հասկանալ:

Իրոք ինչի մասին է նա խոսում:

«Լենինը ուղարկել է ժողովուրդներին իր դիմումը հաշտու-
թեան առթիւ:

Նա ուղարկել է բոլոր ժողովուրդներին, բայց առանձնապե-
քանվորական կադմակերպութիւններին նրա համար, վորպեսզի
նրանք ողնութեան ձեռք կարկատեն մարտնչող ուս պրոլետարա-
կան հեղափոխութեանը՝ ընդդէմ խմբակրայիստներին: Այդ դիմումն
առաջված է նաև վենգրիական սոցիալ-դեմոկրատական կուսակ-
ցութեան և պրոֆմիութիւններին կողմից: Բայց այդ կադմակեր-
պութիւններին դեկավարները վոր մի քայլ չեն արել՝ հետեւելու
այդ կոչին: Ուստի այժմ դործը մնում է կադմակերպված, դասա-
կարգայնորեն գիտակից պրոլետարիատին և առանձնապես նրանց
ներկայացուցիչներին, Փարբիկներին և դործաբաններին լիազորնե-
րին: Նրանք պետք է հոեն այդ հարցը»:

Նիկոլայ Բալլայի առէն մի խոսքը անողոք մեղադրանք է:
Նա խոսում է հակայական դործադուրիներին համեքաշխութեան մա-
ռին: Նախաձեռնողներին թվի մեջ է մտնում հանդերձանքի դոր-
ծարանը, ուր աշխատում են յերեսուն հինգ հազար բանվոր, իսկ
հակախմբակրայիստներն ու սինդիկատներն ել կաշտողանեն
դործադուրը: Դրանից հետո նա բանաձև առաջրկեց: Սելմանը
սովորական ուշադրութեամբ նայում էր ներկաներին յերեսին: Նա
այնքան ել չէր շտապում, գիտենալով իր ընկերներին—մեծադա-
դործ ներկայացուցիչներին՝ նա հավատացած էր, վոր նրանց մեջ
կան ծանրաշարժ մարդիկ, վորոնք մեկին չեն ասի այն, ինչ կա
իրենց հոգում:

Ձայն ունի ընկեր Պետեր Խորվատը:

Վերկացավ բարձրահասակ մի մարդ, դառամյալ հասակի մա-
դոտ յերեսով: Փոքրիկ հուշատետրը և մատիտը նկատելիորեն դո-
ղում էյին նրա ձեռքում: Պետեր Խորվատը հին, կոփված մարդ է,
մտքերի դաշարուն ընթացքով, մեկը վոր ճանաչում է պրոֆմիութե-
նական և կուսակցական բոլոր դեկավարներին: Նա գիտե նաև
այդ մարդկանց տակտիկան և հրաշալի հասկանում է, թե ինչպե-
կարելի յե խանդարել նման դործադուրին անցկացմանը: Նա ման-
քակրկիտ կերպով կշռադատում է քննում է ամեն տեսակ մանրա-
մասնութիւններ, իսկ վերջում հարցը տնտղում է այլ կողմից՝
թշնամու տեսակետից քննադատելով:

Նրա առէն մի խոսքի մեջ յերևում է կրկին հատուկ զգուշու-
թիւն: Յերբ նրա դորչ աչքերը վայրում են պատած արտեանունք-
ների տակից, այդ ժամանակ նրանց մեջ պայքար է նկատվում և
մի տեսակ տարրինակ, այրող ձգտում՝ հաջողութեան հասնելու:
Նրան սիրով լսում են՝ գիտենալով, վոր նա միշտ յենթարկվում է
ժողովի ընդունած վորոշումներին:

Հետագա հետորենից մեկը հարձակվում է Բալլայի վրա՝
մեկը մյուսի յետևից տակտիկորեն ու ճարպիկ կերպով փառաբա-
րածները բերելով ընդդէմ դործադուրին: Բալլան տեղից մի քանի
նկատողութիւններ է անում: Նրան դայրացնում է այն, վոր ճա-
ռախոսը համառ կերպով խոսում է նախապատերազմական հեղա-
փոխական անցյալի մասին՝ զարգարելով այն բոլոր դուշներով:

— Ընկերներ, չի կարելի խախտել կուսակցական և պրոֆ-
միութեանական դիպլոմիկան, —ասում է նա՝ աշխույժ շարժումներ
անելով. —պատերազմը պետք է դիտել վորպես բացառիկ դրու-
թիւն:

Վերջին խոսքերը Բալլային կատաղեցնում են: Հիմա կարկա-
տանների քաղաքականութունն է, — մտածում էր նա, — դրանք կո-
լեկտիվ պայմանագրեր են՝ կռվի ժամանակ թղթի կտորների վե-
րածված, դա վիճակագրական անճիշտ նվաճանքների կազմումն է,
աշխատակցութուն աշխատանք բաժանորդների հետ, «չան միու-
թյան» հետ»:

Ոոսք է խնդրում սակառակային դործարանի լիազոր Անտոն
Մոչոյգոն, վորը սակայն հարևան ուսյոնից էր:

— Անհրաժեշտ է փոխել բանվորական բոլոր կազմակերպու-
թյունների ղեկավարներին և նրանց տեղը դնել նոր մարդիկ, —
սկսում է նա յեռանդուն կերպով: Անտոն Մոչոյգոնի այդ խոսքե-
րը խոր և ուժեղ հավատով են լցված ու լսողների վրա այն ապա-
վորությունն են թողնում, վոր նա ամեններով մտածել է այդ խոս-
քերի վրա: Այժմ պարզ էր, թե ինչու մասսաները լսում են արդ՝
ուրիշ բազմություն հանգիստ յերիտասարդ բանվորին՝ հաղիվ հաղ
բուսած մորուքով, թե ինչու նրա մի խոսքից բանվորներն ընդհա-
տում են աշխատանքը: Նա ինքնիրեն սինդիկալիստ է ճանաչում
բայց չատ է աշխատում դործարանում բանվորների լուսավորու-
թյան համար՝ կազմակերպելով ութ-ինն հոգուց բաղկացած փոք-
րիկ խմբեր: Նրանց հետ է նա խոսում և չատ հաղիվ է հրապարա-
կորեն դուրս գալիս: — Կուսակցական և պրոֆսիոնթենական ղեկա-
վարների մի մասն արդեն հիմարացել և ճարպակալել է, իսկ մյուս-
ները վերջնականապես աշխատել են, — կրկնում է նա վրդով-
ված: — Նրանց պետք է յերկաթե յեղաններով բռնել սայլի մեջ գը-
ցել և տանել աղբակույտը թաղելու: Պետք է սպանել նրանց, ինչ-
պես սպանում ես վոլիլը, վորովհետե նրանց համբերելն արդեն
վոճադործութուն է դառնում:

Մի քանի լիազորներ տատանվում էին: Իր յեզրամիակման
խոսքում Բալլան խիստ կերպով հարձակվեց տատանվողների վրա:

Մեծամասնութունը քվեարկեց հոգուտ դործադուլի, իսկ դեմ
քվեարկած մի քանի լիազորներին՝ մնացածները ընդհանուր վըր-
դովմունքի մեջ հարկադրեցին միանալ իրենց վորդմանը:

Վաղորդյան առավոտը տակավին մութն էր և գլշերվա ծանր
ծածկույթը խափառ 'չեր ջգացել: Զմռան այդ ժամին սովորաբար
սկսվում է աշխատանքը: Այդ ժամին «ամուրիների տանը» մարդիկ
արդեն դուրսում են աղմկում, պատրաստվում:

Բայց հիմա հակա տան բանվոր բնակիչները կարծես այլ բան
են վորոշել, — քնել:

Բոլորը հանգիստ կերպով շուռ են գալիս մյուս կողքի վրա:

Նիկոլայ Բալլան կես ժամից ավելի յե, ինչ դարձնել է: Լվաց-
վել, հաղնվել է: Այդ բոլորը նա հանդարտ էր կատարում, վոր
չդարձնացնի վորևէ մեկին: Ծաղկաուր դեմհար տվեց պատուհանին:
Կարծես արդարեղից, հինգերորդ հարկից նա ճգնում էր տեսնել
խորհրդավոր խավարը, կամ կարծես նա դիտում էր, թե ինչպես
են վառվում մեծ դործարանային ուսյոնի բանվորական տները
ճրագները:

Լուռ է չորսդին: Յերբեմն ինչ վոր տեղ ճրագ է վառվում:
Գործարանը չի սուլում, ծխնելույզը չի ծխում: Տրամվայի դա-
տարի վաղոնը վորոնցով վազում է մշուշի մեջ ինչպես մի նետ-
ված ահաղին նոնակ: Փողոցում մարդիկ համարյա չեն յերևում:

Գործադուլն սկսվեց: — Մեծ հանգստից բորբոքվում է միտքը
և վալում ուրախությունը:

Շարաթ որը յեռեսուն հինգ դործարանի ուղարկված էր վեր-
ջին ծանուցումը: Իսկ հիմա յերկուշաբթի յե: Նրա հայացքն ընկ-
նում է հարևան ձյունապատ հրապարակին, նրանից հետո՝ փոսե-
րին, վորտեղից մի ժամանակ հող ելին վերցրել մեծ բուլվարի
համար: Այդ ամբողջ վիրավոր տարածութունը թվաց ինչ վոր
ռազմադաշտ կարծես ուր վոր մոտիկ տեղում վորնում և բառա-
չում է պատերազմը:

Հարկերից չատ կենող հախաքից ցած: Նրանց համարյա բո-
լորի գեմքերին ուրախություն է վառվում: Հոգնություն ու վիշ-
աը չքանում են ինչպես պահարանի մուլթ անկյունը ձգած կեղտոտ
ոսկրտակեղեն: Բանվոր մետաղադործները կանգնած են վորքրիկ
խմբերով:

Իսկ տան մյուս կենողները ամբողջ որը ձայնում, աղմկում են
ինչպես անհանգիստ լինթակ: Սովորաբար նրանք մինչև բուլլը
խրված են մանր սպեկուլյատիվ դործերում, բայց այժմ նրանք
թողել են առևտուրը և յերբեմն միայն տեղ-տեղ լսվում է. «Վոր-
քա՞ն են ուղում»: Իսկ գիրուկ պանդոկապետի ճարպոտ, ուռած
դեմքը չլիթված վալում է: Նրա աչքերը խորամանկ թարթում
են: Նա փոխել է ձայնի տոնը և չարժուճել:

— Հը՛, վո՞նց է, յեղբայր Բալլա, ի՞նչ պիտի լինի եսոր:
Քեքտանդը Գալոչն առանց վորևէ ձևականության սկսեց խոսակ-

ցությունը: Նստեց պանդոկում Բալլայի մոտ, այն սեղանի, վորի շուրջն այժմ համաքվում էին բանվոր-մետաղագործները: Դեմքերին նկատվում է, ինչ վոր առանձին, սեփեղ հույսի արտահայտություն: Ճիշտ է, վոր հանդերձանքի բոլոր գործարանները հանդեն առել, բայց հարկավոր է կանգնեցնել նաև յերկաթուղիները, փոստը, արամիսյոր և փակել վաճառները: Բացի այդ՝ պալատում պետք է վտարել հանել գյուղացիներին:

— Դա նշանակում է շուտ տալ հրացանի կոթը, — ասաց Բալլան:

— Հիանալի յե, խկապես հիանալի յե, — մտիկ սեղանի վրայից բարձրացավ մի ակնոցավոր մարդ հալից ընկած արտաքինով, Տիդեր ազգանունով: — Շնորհավորում եմ, պարոններ, բայց այժմ արդեն գործադուլը չընդհատեք ժամանակից առաջ, — ճառում եր նա:

Պարոն Տիդերը — նախկին դատական կատարածու մոտ 50 տարեկան, արդեն ճաղատ գլխով: Այնպես եր լինում, վոր նա հարկը հավաքում եր հոգուտ իրեն: Ջանադան քննություններ տանվեց այդպիսի փաստեր եյին հաստատել: «Ռոճիկ թիչ եր», արդարացել եր նա դատարանում: Հարկ յեղավ յերկու տարի բանտ նստելու: Այժմ նա դրադիր է փայտի պահեստում: Նրա ուժիկը ամենի ևս պակասեց, ուստի նա ամեն կերպ ինայտդություն է աշուտ: Ինքն է լվանում սպիտակեղենը, իր շորը կարում, կոշիկը ցյալինը: Ճաշին և ընթերցին նա միայն բանջար և սևաուտ, իսկ նախաճաշին՝ հաց մի աման գուլ ջրով:

Պարոն Տիդերը փոխում է տոնը և անսպասելի կերպով կատաղում: Տարրինակ Փլլոցով թափվում են բերանից խոսքերը.

— Փետրավորված խանութպաններն այժմ թաղնում են նալթի տաճարներում, իսկ հարուստ գինիորականները փոխում են սպիտակեղենը: Լա՛վ, բա ուղիմաճակա՛տը, պարոններ, ուղիմաճակա՛տը... Հենց դրա վերջը կգա, յեթե չբաղնել չուղարկվի: Այդպես ուրեմն... — նա խորը շունչ քաշեց:

— Սեռ միանում եմ... բանթոլ լինե՛մ յես ել, — հարցրեց նա պոթիկուն յիտանդով: Ռազմական տարից նրա յերեսի գույնը փոխվել եր:

— Հետու տար, ծերո՛ւկ, քո մեծամեծ պաշտոնը, — ասաց Գալլը ծիծաղելով: — Սերբ մահակով ղեկավար ժամանակ լինի, մենք ձեզ կասենք:

Լալեց դռան լիակոցը:

Գալլը թույլ դեպի դուռը, չբնեց բանալին և գուռը բացեց: Սենյակ մտավ մի բարձրահասակ մարդ, կախ բեղերով և լիքը յերեսով: Նրա աչքերը խաղում էին դնելով չորսդին:

— Սեռ ստիպանակոյին գործարանի լիազորն եմ, — ներկայացավ նա, — իմ ազգանունն է Վադաշ: Ծանոթները մեծ հրճվանքով չբնադատեցին նրան՝ սեղմելով նրա ձեռքը:

— Ընկերները գի՛տեն արդյոք մի լավ նորություն, — հարցրեց նա հիացած դեմքով: — Գործադուլն արդեն տարածվում է դափառները:

— Կեցցե՛ դավառը, — բացականչեցին բոլորը՝ վրդեպոթությամբ ու դարմանքով բռնկված:

— Չափից դուրս չպետք է սերխանալ, — նկատեց Վադաշը: — Կենտրոնական Կոմիտեն արդեն կարողացել է գործը վիչացնել: Տարվում է անադնիվ ու գաղտնի աշխատանք, ջանում են քանդել ռալոնտիկան կազմակերպությունների և ձեռնարկությունների համաձայնությունը, վորպեսզի հետո առանձին-առանձին հեշտություն հաղթեն նրանց: Ուստի մի՛ հավատար կեղծ հաղորդումների կամ խոստումների:

Կարճ խորհրդակցությունից հետո նա հետ վերադարձավ:

— Պետք է դնալ մյուս ուղիները: — ասում եր նա:

Ջահել բանվոր-բանվորահինների մի ուղիս խումբ տոնակա հաղուսներով և բարձր ծիծաղելով դրոսնում եր լայն փողոցում: Շուրջը սկսեցին յերևալ ձիավոր վոստիկանների պահակները:

Նիկողայ Բալլան՝ ուղեվորվեց դեպի «Ամուրիների տունը». խուզարկությունից վախենալով, նա վճռեց վերցնել մի քանի այնտեղ մոռացված գաղտնի թղթեր: Ամեն վայրկյան նա ծանոթների յեր հանդիպում: Հակաիմպերիալիստները, յերիտասարդությունը և «Ամուրիների տան» բնակիչները՝ առանձնապես գործոն կերպով մասնակցեցին ազխատցիայի մեջ:

— Ի՞նչարեք և հեղափոխությունը, ընկեր Բալլա, — գլխարկը թափահարելով բարձր վողջունեց նրան Գրիգոր Յանուշեկը Ջահել բանվորների խմբի գլուխն անցած:

— Հեղափոխությունը:

— Ի հարկե, չե՞ վոր սա գործադուլ չե, այլ հեղափոխություն, — արդեց Գրիգոր Յանուշեկը, — յե՛րբ կեթեանք դեպի բարեփոխները:

— Համբերութիւն, — համոզում եր նրան Բալլան: — Այժմ վա-
րեւոր եւ, վարդապետի գործադրելը վորքան վարելի յե լալն լինի: Այ-
ստեղեղ են հիմի բարձրակազմները: — Նա գրում եր շուրջը կանգնած
յերիտասարդ բանւորների աչքերի այրող ցոլքը: Թեպետ ուրե-
քնթացքում նրան մի քանի անգամ վիճակիւնց լսել այդպիսի հաղ-
թական կանչեր, բայց այժմ այդ կանչերը նրա վրա ինչ վոր ա-
ռանձին ուժով ելին աղղում:

Հանկարծ նրա ուշքը գրավեց մի բան. կարծես հսկա մըրիկը
խորտակեց ամեն կարգ-կանոն: Հեռվից դալիս եր հաղարարութե
մարդկային ձայները խուլ աղմուկը:

Կայարանի կողմից մոտենում եր գինւորներէ մի գումդ: Ամ-
բոխը վազում եր գործին ընդառաջ:

Լսվում եր հարցերի խիտ տարալի: Գլխարկներով, կարմիր
գլխաշորերով վողջուկում ելին յեկողներին: Նրապիտոյները ամ-
բոխի հեղեղ եր թափվում, վոր վազում եր գնդի առջևից եւ յետե-
վից: Վախ, կատաղութիւն եւ տարակուսանք քաղորդի դեմքին:

— Դրանց ուղարկել են, վոր մեզ ճգմեն:

— Բայց կարո՞ղ ե սրատահել...

— Նրանց մեջ պիտի ազիտացիա մղել, — լսվում են ամենուր
մարտիկ հարվածի սկս խաբաղանող ձայներ:

— Ձախ դարձ, — լսվում ե սալայի հրամանը: Գունդը հեռա-
ցավ դեպի ճշմարտածով ու փոփոխով մի տեղ՝ ամբոխի առաջ դո-
րաղթա կանգնեցնելով: Ամբողջ շրջակայքը ուղիղական ճամբարի-
տեղ ընդունեց: Հրացանները բուրդ են կազմել, սարանքը յետ ա-
ռառք են քաշվում, իսկ գինւորները սալայի վրա հարդ են կրում ե
փոփոխ ձայն վրա: Մինչ այդ՝ դալիս են նորանոր գործեր:

Ժողովուրդն անշարժ կանգնած ե՝ այդ դադմական պատրաս-
տութիւնները դիտելով: Զինւորներէ մի շուկատ հրացաններին
սվիններ հաղցրած՝ տեղավորեց մայթից մի քանի քայլ հեռու,
սառած հարդի վրա: Նորից սկսվեց դրոսանքը: Մարդիկ անցու-
դարձ ելին անում: Զինւորների եւ բանւորների մեջ սկսվեց առա-
ջին շփումը: Գլխով ելին անում, վողջուկում, հետզհետե բարձր
խոսակցութեան ձայներ հանում:

— Հը՛, ի՞նչ կա:

— Գործարաններն ինչո՞ւ յեն կանգնած:

— Մի բան արեք, սկսեցէ՛ք, — թուշում ելին խոսքերը, թե՛
ինչպես անուխ: Հանգստացող գինւորների մեջից պարզ լսվում են
խոսքեր՝ «Հաշտութիւն, հաշտութիւն»:

Մի մետաղագործ բանվոր բարձրաձայն աղիտացիա յե մը-
քում:

— Ընկերներ՛, մի նայե՛ք այդ գինւորներին ախպես, ինչպես
առաջ: Նրանք փոխվել են, նրանք մեր յեղբայրներն են եւ, յերբ
գործը հեղափոխական կռիւ հասնի, նրանք անկասկած մեզ հետ
կլինեն:

Բարձրաձայն բացականչութիւններ... «Կեցցե՛ն գինւորնե-
րը»: Մարդիկ կարծես բոցերով են բռնկված:

Մոտ յեկան մի քանի սպա: Գործադուլաւորներին հրամայե-
ցին հեռանալ մայթից:

Հասավ գործադուլի յերրորդ օրը: Գործարանային տախտեր
առյուծների լիազորներից ընտրված մի քանի հոգի գործադուլի
գեկալարներ դնային պարլամենտական ուղղողիցիայի առաջնորդ
Վոմա Կարոյի մոտ, վոր արմատական համոզմունքների տեր գործ-
չի համբավ ունեւ: Բայց Կարոյին վոչ մի հեղափոխական քայլի
համաձայնեց եւ միայն խորհուրդներ տվեց ներկայացուցիչնե-
րին: Վերջիններս դայրացած տրամադրութեամբ վերադարձան:

— Հիմարութիւն արինք, վոր գնացինք, — ճաքում եր Բալ-
լան: Նրանք բուրժուաներ են ախր, նրանք չեն կարող պրոլետա-
րական հեղափոխութիւն ցանկանալ: Կարոյին շարունակ վախե-
նում ե, վոր իրեն դավաճան կանխեն: Դրանք բոլորը սրայի-
ֆիստներ եւ թունդ հայրենասերներ են:

Կեսօրին մոտ եր, յերբ աղիալ-դեմոկրատական կուսակցու-
թեան կենտրոնական Կոմիտեից շուտափուլից հաղորդում յեղավ,
թե՛ կենտրոնական Կոմիտեն ուզում ե բանակցութիւններ վախել
եւ առաջարկում ե հայտնին պատգամաւորները ուղարկել:

— Չարժե դրանց հետ խոսել, — ասում ելին մի քանիօր:

— Այնուամենայնիւ պիտի խմանալ, չոչափել, — ասում ելին
միտաները:

Վերջնական ռայոնը յերեք պատգամաւոր ուղարկեց, — Սել-
մանին, Գայոյին եւ Բալլային: Նրանք վոտքով գնացին, վորպեսդի
ճամբին խորհրդակցեն միաբան յելույթ ունենալու մասին: Գայոյը
խոսում եր զանազան հնարավորութիւնների շուրջը՝ խորամանկա-
քեն մտածելով, թե՛ ինչ միջոցով կարելի յե կենտրոնական Կոմի-
տեի անդամների մեջն ճեղք առաջացնել, յեթե ալիս ուրիշ յելը
գլինի:

— Թող նրանք, ուրիշներ, իրենց ձախ են դուռ, կանգնեն գործարարի գլուխը, — բացատրում եր նա : — Այժմ նրանց համար հաշվարար առիթ ե բացարձակ ցույց տալու, թե ինչ բանի յեն իրենք ընդունակ : Հերի՛ք ե փափալ և ռազմական դատողություններ առնել : Ուստի ընդունելով, կայելի յե առել, իսկի յել չգիտեն, զոր ձախ թե դոյություն ունի :

Պոսակցությունները յերկարացան, և նրանք մի քիչ ուշացան : Կենտրոնական կոմիտեյի խորհրդակցությունն արդեն սկսվել եր : Ընդամենը ռազմական յեկել եյին քսան յերեք պատգամաւոր : Խորհրդակցության ընթացքում իշխում եր թշնամական, անբարեհամբույր տոն :

Գարամին՝ կուսակցության առաջնորդը և «Նեսպալա» թերթի գլխավոր խմբագիրը կենտրոնական կոմիտեյի ներկա գտնվող անդամների անուշից խոսում եր հենց այն մասին, թե զործարանային ներկայացուցիչները, վորոնք զործադուլի նախաձեռնողներն են, խախտել են կուսակցության դիսցիպլինան և կուղղեն իրենց սխալն այն ժամանակ, յերբ անհայտը վերջ կտան զործադուլին :

— Այդ պայմաններով մենք բանակցություն չենք վարի :

— Այդ հարցը կանաչ սեղանի վրա չեն լուծում :

— Պահանջում ենք, վորպեսզի կուսակցության ղեկավարները կանգնեն զործադուլի գլխին :

— Պահանջում ենք հրավիրել զործարանային բոլոր լիազորներին : Պատգամավորները պայթում եյին զայրույթից : Գարամին փոխեց ֆրոնտը :

— Մենք կճանաչենք զործադուլը, — առաջարկում եր նա — յեկազա տարվի հանուն ընդհանուր ընտրական իրավունքի և յեթե պատգամավորները զրավոր կհայտնեն այդ մասին : Մենք այդ հայտարարությունը կներկայացնենք պրեմիեր-մինիստրին, թե չե՝ նա ուղում ե զործադուլի պատասխանատվությունը կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեյի վրա բարդել :

— Գրավո՞ր... վոչինչ չենք ստորագրի, — ասում են պատգամավորներն՝ զդուլացած : — Ել չենք թողնի մեզ խաբելու :

— Ո՞ր ե յերաշխիքը, միթե՞ մեզ չեք հավատում : — Պատմվում են ձայները : Սեյ-մանը դեմ ե խոսում առաջարկությանը, նրան հետևում են Վադալը և մյուսները :

Գարամին կատաղում ե :

— Այդ ղեկավար բանվորները թող զործադուլ անեն, քանի որ իրենց չի ձանձրացրել : Մենք չենք խառնվելու, բայց հետո թող իրենք դադարեն մեղավորը :

— Ուրեմն այդպե՞ս ել կարելի յե... կաքձեռ մի խոր վիճարարացի : Պատգամավորներն անթարթ նայում են կենտրոնական կոմիտեյի անդամներին, վորոնցից մեկը՝ Բարցալին խեղդատնի պես կարմրած յերեսով, վեր ե կնում՝ բռնեցքը սեղանին ուժեղ խփելով :

— Յես այդ քաղաքականությանը համամիտ չեմ : Դա վերջի վերջն կորուստ կտանի :

Պատգամավորներից մի քանիսը վեր են թռչում :

— Ճի՛շտ ե, ճի՛շտ ե, — հուղված դուռն են նրանք մինչեւ Բարցալիի հեռանալը : Չնայած կենտրոնական կոմիտեյի մնացած անդամներին ջանքերին՝ նա այլևիս չի ցանկանում մնալ ժողովում :

Գոյոչը խոսում ե բարկացած :

— Պետք ե ուղիղն առել, վոր դուք մինչեւ այժմ առանց մեղքադաքականություն եք վարել : Դա հեմա պարզ ե, բոլորովին պարզ : Դուք մեզ հաշվի չեյիք առնում : Ընկեր Գարամին արդեն տաս տարի յե չի դասախոսում բանվորների համար, զործարանին մոտ չի գալիս : Մի՞թե դա վոճիր չե : Բայց կան նաև այլ պատճառներ : Ինչո՞ւ յեք թողնում վարկաբեկելու ոռոսական հեղափոխությունը : Յեկ ինչու «Նեսպալա» թերթը ժամանակ առ ժամանակ ինքն ել ե մամակցում դրանում : Փրոնտում գտնվող սոցիալ-դեմոկրատական ժուրնալիստները ախտեղից փոստարանում են հերոս զենեքաբաններին : Այդ յերկար չի կարող տեկել :

— Հապա դուք ի՞նչ եք ուղում, դուք դատարկ բաների յետեւից եք ընկել, — ամբողջ մարմնով ցնցվելով՝ ճչում ե ինտելիգենտներից մեկը՝ կենտրոնական կոմիտեյի անդամ Կունցին : — Մենք ամեն ինչ արել ենք ոռոսների համար : Մի՞թե դուք դիտեք, թե ինչ ե կատարվում Ռուսաստանում : Այնտեղ անարխիա յե : Դուք անարխիա յեք ուղում, բայց այդ ղեկավար բանվորական շարժումը արյան մեջ կխեղդվի : Չդաստացե՛ք, հրի՛ք ե զործադուլը : Յես պահանջում եմ ընդհատել զործադուլը, — թափահարում ե նա բռնեցքներով :

— Պարկամենտում մենք իրավունքներ ձեռք կրերենք բանվոր դատակարգի համար, — կիսաձայն ավելացնում ե ղեկավարներից մեկը :

— Այնտեղ ելի դուք կընտրվեք : Ել մենք չենք սպասի դրոն՝

— Ընկերներ, յեկե՛ք հավաքվենք, միևնույն ե, դրանց հետ պաքձ չենք չինի, — առաջարկում ե Վադալը :

— Թույլ տվե՛ք քվեարկել, ընկերներ՝, — ասում է Գարամին՝
Թույլ չտալով պատգամավորներին հեռանալ: Տասնվեց պատգա-
մավոր թեր քվեարկեցին դործադուլը շարունակելու՝ Ներից
սկսվեց տաք վեճը:

— Այդ դեպքում բռնեցե՛ք մեր տեղը և ղեկավարեցե՛ք կու-
սակցությունը, — ինքն իրենից դուրս յեկած՝ գոռում էր Գարա-
մին, բայց տեսնելով պատգամավորների թշնամական լուրթյունը՝
ձայնը կտրեց:

Յերկար ձգձգումներից հետո կենտրոնական կոմիտեյին հա-
ջողվեց համոզել ներկայացուցիչներին պատգամավորություն ու-
ղարկել պրեմյեր-մինիստր Վեկերելի մոտ:

Լինդուսարանում, ուր նրանք սպասում էին, փափուկ դորդը
կլանում էր աղմուկը: Յերկատակ, մահուդով ծածկված դռներ,
ծառաներ, ջահեղներ, մարմարյա արձաններ և փայլուն կահ-կա-
րասիք չորս դին: Բայց կապտավուն մկտաքսե պաստառները մեղ-
մում են փայլ, և իրերը կարծես բարակ վոստալեով են պատած:
Ահագին բազկավթոռում մինիստրը փոքր էր յերեվում, թեպետ
իրականում նա մի բարձրահասակ, մոտ յեթնասուն տարեկան,
լիքը մարդ է յեղային վզով՝ Նա ունի մեծ, հարթ ածելած գլուխ,
սպիտակ փոքր ինչ թուշած դեմք, լայն, մեծ բերան և թափան-
ցող, դնող աչքեր: Պատգամավորների յերեսին նկատվում է դար-
մանք և տարակուսում, ուրեմն դա այն ծեր, ցինիկ պարոնն է,
վորը ինչ վոր բանկետում մի քանի աղղեցիկ լրագրողների հայտ-
ենլ էր, թե Ավստրո-վենգերիական միապետության համար պա-
տերազմը տանուլ տված է համարում: Դա այն ժամանակ հայտ-
նի դարձավ, սակայն և այնպես կռիվը շարունակվում է՝ Հենց
այդ է կապիտալիզմի խելացնորումը:

Բանվոր մետաղադործների ներկայացուցիչները կանգնեցին՝
կիսաչրջան կաղմած: Առջևիկ կանգնել էյին նրանց հետ յեկած՝
կենտրոնական կոմիտեյի յերեք անդամը: Վեկերելն մոտ յեկավ:
Նրա հետ կանգնած էյին յերկու քարտուղար և զանազան կողմե-
րում մի քանի սպասավորներ՝

Ձերդ գերազանցություն, — սկսեց Դարամին, — մենք յեկել
ենք, վորպեսդի բանվորների բանուից ձերդ գերազանցության ա-
ռաջ պարզենք պատերազմի այն դժվարություններն ու ծանրու-
թյունները, — վորոնք մեզ մինչև քայքայման, մինչև հաւասա-
տություն են հասցնում: — Նա խոսում էր գործադուլի, նրա ա-

ժիջական պատճառների, հսկայական ավերածության մասին, վոր
տիրում է ամբողջ յերկրում և վորին կառավարությունը, իր շա-
հերից յեղնելով, պետք է վերջ դնի: Խոսեց նաև հաշտության ան-
հրաժեշտության, պատրազմի վախճանի և ընտրական իրավուն-
քի չուրջը:

Վեկերելն միայն մի քանի փոքրիկ հայտարարություններ ա-
րավ պարենավորման մատակարարման ուժեղացնելու մասին և խոս-
տացավ, վոր մոտ ժամանակներում անց է կացվելու ընտրական
իրավունքի որենսդիծը:

— Պատերազմը չուտով կվերջանա, — ճառում էր նա, — և
վորքան կարելի յե հուսալ, հաղթական կերպով: Իսկ ժողովուրդը
չի պլանա իր յերախտագիտությունը նաև արդյունաբերական բան-
վորների: Ուստի, բոլոր նրանք ովքեր այսոր գործադուլ են սա-
քում, դավաճաններ են հանդիսանում Ֆրոնտի հանդեպ:

Պատգամավորներից մեկը առաջ յեկավ դայրաքած...

— Խոստումներով ու սպառնալիքներով մեզ ել չեք հանդե-
տացնի: Դուք, պարոն պրեմյեր-մինիստր, Ֆրոնտում չեք յեղել,
վորովհետեւ արդեն ծեր եք և չդիտեք, թե այնտեղ զինվորները
ինչքան են տանջվում: Դուք չդիտեք նաև, թե ինչպիսի ահաղին
ջանքեր և նստում այստեղ, գործարանում դնդացիրների, սավա-
նակների, հանդերձանքի և ամուսնիցիայի արտադրությունը:

— Լռեցե՛ք... — Վեկերելն վրդովված կանգնեցնում է խոսո-
ղին: Արյունը խիեց նրա յերեսին: Նա թափահարում է «Նեպոս-
վայի» վերջին համարը և ցույց տալով առաջնորդողը, վորտեղ
«ինքնակամ գործադուլ» վերնագրի տակ նույնպես գրում են դոր-
ծադուլի դեմ՝ հիշատակելով, ի միջի այլոց, նաև ընտրական իրա-
վունքի նախագծի մասին:

Ալեքսանդր Գայոչը պրեմյեր-մինիստրին մեկնում է ընտրական
իրավունքի նախագծի տեքստի կարմիր գրքույկ, վոր նա շարու-
նակ մոտն էր պահում:

— Այսպիսի հիմարություններով մեզ ել չեք խաբի, վերջ
ավեք կովին, — գոռում նա այնպես բարձր, վոր բոլոր սպասավոր-
ները վախեցած նրան են նայում:

— Ձեզ բոլորիդ Ֆրոնտ կուղարկեմ, — շարժում է Վեկերելն
բառնցքները: — Հասկացա՞ք...

Կառյա Սիլադին մի ժողովում հայտարարում էր գործադու-
լավորների կենտրոնը: Նրա միջոցով հենց նոր վեճ-

Զարած ժողովի խորամուկ: Նա մոտ յերկու ժամ խոսել եր և
տալովորից դռնիկով մասսայի մեջ՝ ինքն ել նույնպես զգուժ եր
հուղձունք, հաղթանակի հավատ և ինչ վոր միանգամից հորդած
վազելովորութուն:

Նրա հետ միասին դնում եր իր համադրուղացի Մարիոս
Բրիոն, վորին պատահել եր ժողովում: Մի ժամանակ նրանք մեկ-
եկ խաղում եյին աղարակում, Մարիոն քաղաք ընկնելով, այժմ
աշխատում եր հանդերձանքի դործարանում: Յերկուսն ել ուրախ
եյին իրար հանդիպման: Գյուղական սովորությամբ՝ նրանք դը-
նում նյին ձեռք-ձեռքից բռնած:

— Իսկ ինքն ի՞նչպես ե... — հարցրեց Կատյան: Մարիոն
հասկանալով, վոր Կատյան խոսում ե նրա նախկին սիրահարի մա-
սին, վորը դարձյալ նույն դուղիցն եր:

— Ձինվոր ե, — ասաց նա, կարծես հաղորդում եր, վոր նա
մեռել ե: Նրա ձայնի մեջ տխրութուն կար: Արդեն յերկու տարի
յե չի դրում, — ավելացրեց նա: — Մի քանի անգամ վճռեցի այլեվս
չսպասել և ամուսնանալ, — նրա մեծ, շաղանակազույն աչքերը
կարծես խորհուրդ յին հարցնում, — և հետո ելի վճռեցի սպասել:
Այս ինքս ել տեսնում եմ, վոր շատ աղջիկների դրութունն ել
նույնն ե: Ձեն ամուսնանում, դե տղամարդիկ ել պսակվելու միտք
չունեն այնքան: Յեկ ինչու համար: Վորպեսզի միասին աղքատու-
թյուն անեն: Այն ել դուցե յերեխայով միասին...

Կարծես չափահաս և հասուն կին եր խոսողը: — Ամեն տեսակ
ել կարելի յե տանջվել և վոչ միայն ֆրոնտում: Այդ միշտ այդպես
կլինի, քնի դեռ մենք ինքներս չենք վճռում մեր բխտը: Յես մի
բանի հույս ունեմ, բայց կարող ե պատահել, վոր դա յերբեք ել
չլինի: Սակայն հույսն ինձ հարկավոր ե, ինչպես ողբ: Յեթե այդ
հույսը խորտակվի, յես դիտեմ, թե ինչ կլինի: Ամեն բան միայն
աշխատանք ե և աշխատանք...

Հասան մինչև դործադուլային կոմիտեյի շենքը:

Անցնենք կուսակցության ռայոնական կոմիտեն, — համոզում եր
Կատյան ընկերուհուն: — Այնտեղ կան լրագրներ, գրադարան, և
դու աշխտեղ կարող ես կարդալ: Ամեն բան ուրիշ կլինի, միայն
թե այս դործադուլը հաջող դնա, — ասում եր նա, յերբ բարձրա-
նում եյին սանդուղքով:

Փոքրիկ դրասնյակում դտան մենակ Գոլլոյին, վոր հարմար
կերպով անդամորվել և բաղկացրած և ծխի թանձր քուլաներ և
բաց թողնում ծխամորձից:

Կատյան լարկացավ՝ նրան տեսնելով:

— Ո՞ւր ե հերթապահ, — հարցրեց նա հակիրճ:

— Սատանան դիտե, — մոթմրթաց Գոլլոն:

— Իսկ դուք նորի՞ց փոխադրվել եք այտտեղ:

— Հուզվելու բան չկա, — ձեռքը թափ տվեց Գոլլոն: — Նորո-
թյուն դիտե՞ք:

Ի՞նչ...

— Այն, վոր Կենտրոնական կոմիտեն դործադուլի ղեկավարու-
թյանն իր ձեռքն ե տուել: — Գոլլոյի գեմքին ծաղրական ժպիտ եր
խաղում:

— Այդ դեպքում մենք հաղթեցինք, հաղթեցինք, — ուրախա-
ցած բացականչեց Կատյան՝ շտապ մոտենալով հեռախոսին:

— Հեռախոսին ձեռք չտաք, — կտրուկ ասաց Գոլլոն: Փոխվեց
հենց քիչ առաջ ծիծաղող նրա դեմքը:

Ի՞նչի վոր... — Աղջիկը կանգնեց տալած:

— Նրա համար, վոր հիմա մենք ենք ղեկավարում: — Գոլլոն
ցանկանում եր խանդարել, բայց աղջիկը արագ շարժումով յետ
մղեց նրան և խլեց խողովակը:

— Թե վոր կին չլինեյիք... — Գոլլոն կատաղեց:

— Ինձ դոնե աղալիսին մի հաշվեք, — դայրացած ընդհատեց
նրան աղջիկը: — Ձեզ համար յես կին չեմ, այլ կուսակցության
ռայոնական կոմիտեյի անդամ:

— Դուք դատալիքներ եք... — Ձեռքը սեղանին եր խփում Գոլ-
լոն: — Ինձ այս պաշտնին նշանակել ե կուսակցական կոմիտեն,
դուք հետևանում եք:

— Իսկ ինձ՝ մասսան: — Այնուհետև Կատյան ուշադրություն
չդարձրեց նրա խոսքերին և զանգահարեց կուսակցության ռայո-
նական կոմիտեն:

— Այլո, կուսկադմակերպության քարտուղար:

— Այո:

— Մոտում ե Կատյա Սիլադին: Ասացեք, ընկեր քարտուղար,
վո՞րն ե հետագա լողունդը:

— Ընտրական իրավունք:

— Բայց դա անկարելի յե ախր...

— Դե ի հարկե, դուք տեղերում ավելի լավ կլիմանաք: — Կատ-
յան սպանիչ ծաղր զգաց այդ խոսքերի մեջ:

— Բայց չե վոր անհրաժեշտ ե գործադուլի միասնական ղե-
կավարության...

— Մենք դործադուլ չենք անում : Սակայն արեք, ինչ ուզում եք...

— Սատկեն դրանք բոլորն ել :—Կատյան կատաղած շղթանց խողովակը և դարձավ Գոլլոնին :

— Հարգելի պարոն, դուք ստեղծեք :

— Մի հանդգնե՛ք...—Գոլլոն դողում եր հուզմունքից, ձեռքերը թափահարելով :—Յես չեմ ստում, —բացատրվել սկսեց նա :—Կենտրոնական Կոմիտեն իրոք բանակցություններ է վարում կառավարության հետ :

— Բանակցություններ :—Կատյան դունատվեց :

— Պատգամավորություն և ուղարկված Պրեմյեր-մինիստրի մոտ :

— Աղջկը գլուխը բռնելով՝ յերերվեց :

— Ուշաթափվելու ի՞նչ կարիք կա, —ասաց Գոլլոն իր բեկ-բեկ ձերոնական ձայնով :—Դրանով դործին չեք ողնի : Ավելի լավ է բացատրեք դործադուլավորներին, վոր վաղն անհրաժեշտ է դործի անցնել...

— Ի՞նչ ի՞նչ... Աղջկա յերեսը շառաղունեց : Նա դուրս գլխով, դուռը չրկեցնելով : Պատգամբույժ տեսավ մի քանի ծանոթ բանավոր-մետաղագործներին :

— Ընկե՛ր Կեչկեչ, —գլխեց նա նրանցից մեկին :

— Լսում եմ, ընկեր Սիլադի :

— Յես կարծում եմ, դուք գլխեք, վոր դործադուլային Կոմիտեն սրանից յերկու օր առաջ իր համար վերցրեց քարտուղարի անցակը...

— Դե ի հարկե :

— Ինչպես տեսնում եք, Գոլլոն նորից յեկել նստել և աշխատեց : Մերիք դուրս գցենք նրան :

— Այ թե ինչ, —ասաց Կեչկեչը տառամների միջից :—Հենց հիմի նա դուրս կերթա :

Նա կանգնեց չեմքին :

— Հեռացե՛ք կարինետից, —գոռաց Կեչկեչն աշխարհի ձայնով, վոր քիչ մնաց պատերը դողային :

— Հարկավոր է քիչ քաղաքավարի լինել, յերիտաօարդ :—Յես ասողուն կերպով ասաց Գոլլոն՝ բաղկաթուղի յեղնելով : Նրա գլուխը ջղային ցնցումներ եր անում, կարծես կաթվածից լինեք : Բայց նա հավաքեց ուժերը :—Սա իմ գրասենյակն է, իրավունք չունեք այստեղ կարգը խախտելու :

—Կորե՛ք, թե չե պատուհանից դուրս կնետեմ... Կեչկեչը շարժվեց, կարծես պատրաստվելով իրադործել ստառնարիքը : Յես քակներն ուռան նրա մկանստ վրի վրա :

— Յենթարկվում եմ...—Գոլլոն վերցրեց կախիչի վրայից իր գլխարկն ու վերարկուն :—Յենթարկվում եմ բռնությանը :—Ասաց նա բարկությունից դունատվելով :

— Այ դա մաքուր դործ է, —ջղայնորեն ծիծաղեց Կատյան և մտավ սենյակը : Սպասում եր դործադուլային Կոմիտեյի վորևե անդամի գարուն : Բայց վոչ վոք չեր գալիս :

— Յերեի մի տեղ ժողովի յեն գնացել, կաղմակերպում, ագիտացիա յեն մղում, —մտածում եր նա :—Բայց ո՛ր եր նրանք Ախր այստեղ ամեն բան կքանդվի : Այս հսկայական դործադուլը չորի վարարելուն է նման և հազարի ալիքները մի քանի ղեկավար-ների այս ու այն կողմն են նետում :

Յեկան դործարանային ներկայացուցիչները : Մեծամասնությունը՝ միայն տեղեկանքներ ստանալու համար : Ժամանակ առ ժամանակ նա դնաբար մեկ կամ մյուս բանվորի ղեմքին եր նայում : Վախենում եր, վոր իր շփոթմունքը յերեա ղեմքից : Աշխատում եր ծածկել ըույեյական թուրությունը :

Միջանցքում վիճաբանության աղմուկ եր :

«Գոլլոն և նրա կողմնակիցները հակառակ ագիտացիա յեն մղում», մտածեց Կատյան : Վեր կացավ, վոր դուրս դա միջանցքը, բայց այդ բույեյին դուռը դղրդաց, կարծես կողպեքի հետ մեկտեղ պոկվելով : Սաստիկ աշխարհած ղեմքով Գայոչը համարյա տեղ պոկվելով : Սաստիկ աշխարհած ղեմքով Գայոչը համարյա տեղ պոկվելով, հատակը դողում եր նրա վտոքերի տակ : Ներս պրծավ սենյակը, հատակը դողում եր նրա վտոքերի տակ :

— Ի՞նչ է պատահել, —դարմապած հարցրեց Կատյան : Բայց նախ քան նրա պատասխանն ստանալը, չենքը մտան Սելմանը, Բալլանը և դարձյալ մի քանի պատգամավորներ : Բալլան հանեց բաճկոնը : Գայոչը մեծ աղմուկով հանեց պահարանից մի քանի թուղթ : Միջանցքը նորից լցվեց մարդկանցով : Կատյան խիլ չեր կարողանում հասկանալ, թե իսկապես ի՞նչ է պատահել :

— Կովեցինք Կենտրոնական Կոմիտեյի հետ, —ասաց Սելմանը, և նրա քիչերը սառն կերպով փայլեցին :

Գործադուլային Կոմիտեյի անդամներն սկսեցին ժողովը : Հարցի քննությունը շարունակվեց մոտ մեկ և կես ժամ, բայց հետո Սելմանն առաջարկեց դադարեցնել վիճաբանությունը : Նա այնպես եր խոսում, կարծես ջերմում եր : Նրա խոսքերից կարելի չեր զգալ, վոր նա դործադուլը տանուլ տված է համարում, թեպետ

ներկաների գեմբից տեսնում եր, վեր նրանք չեն ազդում ուստի
խնայ տալ աշխատանքը վերսկսելու մասին և վոր յեթե դործա-
գույր թեկուզ կես տարի յե շարունակվի, նրանք վոչ մի քայլ չեն
անի, վորպեսզի դործադուլալորներին համոզեն դործի կանգնե-
լու:

Բայց ասկայն նրա դեմ դուրս յեկալ: Այժմ նա յեր ժողովի
նախագահը:

— Բայց և այնպես գուցե հնարավոր կլինի վորևէ վորոշում
դանելու, դործադուլային կոմիտեն պետք է գիմանա մինչև
վերջ...

Բայց անհաշիվ կուլում եր այդ տեսակետի համար՝
կարծելով, վոր անկարելի յե դործադուլը մեռած հաշվել, յերբ
նա դեռ կենդանի յե: Ժողովի ժամանակ դործադուլային կոմի-
տեյի անդամները, կարծես տաս տարով ծերացան: Ծենքը ծխով
վի յեր, և մարդկանց ու առարկաների ուրվաբծերը կորչում եյին
այդ դժոխային ծխի մեջ:

Մեծ դահլիճը մտնողների ստուգումը կատարում եր հրհրոցի
և հայհոյանքի մեջ: Բոլորը ազդում եյին ներս մտնել: Փողոցից
գալիս եյին նորանոր մարդիկ:

Բայց արդեն սկսեց իր զեկուցումը դործադուլային կոմի-
տեյի զարծուհեցության մասին: Նրա ճառը շարունակ ընդհատ-
վում եր նկատողություններով և շարժումներով: Նա պատմեց
կենտրոնական կոմիտեյում պատահածի և պրեմիեր-մինիստրի
մոտ տեսեցած ընդունելության մասին: Հետո պայքարի կոչ արեց.

— Ընկերներ, դուք պետք է դատավճիռ հանեք այդ նոր դա-
վաճանության հանդեպ: Դուք պետք է հանեք այդ դատավճիռը
վորովհետև դա ձեր պարտականությունն է: Վո՞րն է լավ.— վե-
րագահնալ ձեռնարկությունները ամբի տանջելով, տառապել,
աանել ժանդարմների հրացանի կոթի հարվածը, պատերազմը,
ռովը, և պատերազմական սպեկուլյանտների գիշատիչ վռահակը,
թե՞ շարունակել սկսած պայքարը:

Հասալ վճռական ըոսպեն:

— Պատերազմի ֆրոնտը մեր թշնամին է: Այնտեղ ընկնում
են մեր լավագույն ուժերը: Լավագույն մարդիկ կորչում են ազդի-
պես: Հասկա ընտրական իրավունքը, գեմոկրատիան և մնացած
բոլոր անխմտա իրավունքները,— գրանք յերկաթալարի փաղկեցներ

են մեր դեմ: Կա միայն մեկ ուղիղ ճանապարհ— շարունակել ու-
ված դործադուլը:

Վիճարանության մեջ մասնակցողները— գլխավորապես ներ-
գայացուցիչներ— արտահայտում եյին դործադուլը շարունակե-
լուն թեր և ընդդեմ կենտրոնական կոմիտեյի: Բոլորն ել խիստ
վրդովված եյին կուսակցական առաջնորդների յերկերեսանիւթ-
թյան սրտածառով: Վիճաբանության մեջ խոսվեց առավյա դավա-
ճանությունների, վիժած դործադուլների, կուսակցական մի քանի
առաջնորդների անցյալում կատարած խաբեբայությունների մա-
սին:

— Յես Ուդալլա գյուղում սեփական աչքով եմ տեսել, թե
ինչպես Գարբային՝ մետաղագործների միության նախագահը ավ-
տոմոբիլում նստել եր յերկու գեներալների մեջտեղը,— հուզված
ասում եր ճառասոսներից մեկը:— Գարբային գեղեցիկ ճառ ար-
տասանեց, և բանվորները կեսից ավելին նույն ուր դարձի կտնդ-
նեցին, իսկ մնացածները նրանց հետեցին մյուս ուր:

— Ի հարկե, ինչի՞ գեներալները համադարձներ ծախսեն, յերբ
դրա համար բանվորական առաջնորդներ կան:— Յուրաքանչյուր
խոսք տուելությամբ եր բոցավառված: Ծաղրը կորչում եր ադ-
մուկի մեջ:

— Կուսակցության առաջնորդները կոմեդիա խաղացին. դա-
վաճանության պատճառով հրաժարական տվին, վոր հետո նոր,
մառված կենտրոնական կոմիտեյից վստահության բանաձևեր
ստանան և հպարտորեն բարձրացրած գլխով նորից գրավեն իրենց
աշխատանքը,— զրնդում եր մյուս հոետորի ձայնը:

— Նրանք խուսափեցին պատասխանատվությունից,— գոռում
եր յերրորդ հոետորը:

Ժողովն այժմ կառավարում եր Խորվատը: Նրա բոլոր ջանքե-
րը կարգ պահպանելու համար դուր անցան: Ցանկանալով վիճա-
բանությունները դեն խաղաղ հոմնի մեջ՝ նա սկսեց հանդատացնող
ճառ, բայց նրա խոսքերը միայն յուզ ածեցին կրակի վրա և ճառն
ավելի ուժեղացնում եր աղմուկը:

Այնքանադր Գայոլը խելագարի պես բեմ նետվեց: Չանդը խել-
ւով՝ նա անդադար զանգահարում եր, հետո սկսեց խոսել.

— Պրոֆիլությունների կենտրոնական գրասենյակները փակ-
ված են: Ի՞նչ բան է դա, յեթե վոչ՝ դավաճանություն: Չե՞ վոր
դա վերջին ստորությունն է: Ընկերներ, անհրաժեշտ է ընտրել
Մոդավրդական կոմիտեներ,— գոռում եր նա բարբառված գեմբով:

թիւերով աղբայնները և մշուշապատ բացատրութիւններն մեջ
ընկնելով ժողովրդական կոմիտայնների գերի մասին:—Անհրաժեշտ
և գինովել, —գրում էր նա վորքան ուժ ունէր:

Փողոցում ամբողջ ծեծում էր մի ինչ վոր մարդու՝ վոտնա-
տակ տալով և թքոտելով նրանից խլած թուղիկները: Մի քանի
ցիկ ընկալ ժողովասրահ: Թուղիկը բաց էր թողնված սոցիալ-
գեմոկրատական կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեյի կող-
մից, և նրանում հայտարարվում էր գործադուլին վերջ տալու
մասին: Թերթիկում ասված էր նաև, վոր և համաձայնութիւն է
կայացված կառավարութեան հետ:

Բարձրացան վայրենի աղաղակներ և հայհոյանք: Դահլիճում
գտնվողները դիմեցին դեպի մուտքը: Մեկը աղմուկով բացեց սա-
ռած պատուհանը: Ապակին կոտրվեց, և մարդը ուժեղ կերպով
կտրեց իր մատը: Դեպի մուտքը ձգտողները աթոռներ ելին շուտ
առաջ: Մարդկանց հեղեղը տանում էր առաջից Ալեքսանդր Գա-
յոյին: Նախագահող Խորվատը դանդն անհույս տարուբերում էր:

Ներքեում անդադար լսվում էին վոստիկանների սուլիչները:
Հետզհետե բոլորը դուրս յեկան դահլիճից, և միայն բաց պատու-
հանի մոտ կանգնել էին մի քանի կանայք, վորոնց թվում նաև
Կատյա Սիլադին: Նրա դեմքն արտահայտում էր կատարյալ չիտթ-
մունք և զայրույթ: Նա դեռ գտնվում էր քիչ առաջ կայացած
ժողովի տպավորութեան տակ:

Ջուրեմն վոչ վոք ի վիճակի չէ գործադուլը ղեկավարելու,
առաջնորդները չեն սովորեցրել բանվորներին, թե ինչպես կովել՝
Կարծես ինչ վոր ծանր բան իջալ նրա ուղեղին, և նա, ցած իջնե-
լով, վոչինչ չէր տեսնում կամ լսում՝ դբաղված էր գգացմունքնե-
րի հետ մղված պայքարով: Մինչև այժմ նա կարծում էր, թե
ինքը հասկանում է սոցիալ-դեմոկրատական շարժման նպատակնե-
րը: Իսկ այժմ արդեն ամեն ինչ կլանված էր սարսափելի ժխորի
և անորոշութեան մեջ: Նա զգում էր ատելութիւն, վոր հալկտյան
իրեն հեռացնում էր պրոֆմիութենական ղեկավարներից:

«Մինչ վորքան զովելի յե այդ մանր-բուրժուական փսնքո-
տութիւնը: Մի՞թե դրանումն է բանվորական շարժման իմաստը՝
Մի՞թե դրա համար են մարդիկ այդքան դոհեր տվել պրոֆմիութե-
նները, ամենակարևոր բոլորին սնանկանան:— Բայց չի՛, այդ
այդպես չէ: Բանվոր դասակարգը այդչափ թույլ չէ և նրա դեմք

ուրիշ է, քան այդ զովելի անգործութիւնը, վոր իր տեսակի ինք-
նասպանութիւն է: Չէ՞ վոր այս դրութիւնը կեղտոտում է անց-
յալ մարտական որերի հիշատակը»:

Այդ բոլորին նա ինքնիրեն չէր խոստովանում, թե վորչափ
թանգ է պրոֆեսիոնալ միութիւնը, վոր նրան մղել է բանվորա-
կան շարժման ուղին:

Փողոցում գործադուլավորների կատաղութիւնը ուղղվել էր
ձիավոր վոստիկանութեան դեմ, վոր աշխատում էր ձերբակալել
թուղիկներ բաժանող մի քանի ագիտատորների: Կատյան ներքե
վաղեց պայքարին մասնակցելու: Մարդիկ չըջապատել էին վոս-
տիկաններին, վորոնք փոքրիկ գրոհներ էին կատարում այս ու
այն կողմը, ուստի սկսեցին նրանց ցած բերել ձիաններից:

Ոգնութեան հասավ ժանդարմների ջոկատը: Այժմ լրտեսները
նրանց գործի անցան և անմիջապես կալանավորեցին հինգ հոգի:
Ժանդարմները և ձիավոր վոստիկանութիւնը չըջապատել էին
ձերբակալվածներին՝ Ամբոխի ծաղրածանակի միջով խուճբը մո-
տենում էր վոստիկանական քաղաքամասին:

Մի բանվոր վագոնների գործարանի դիմաց գտնվող տանիքից
կախել էր կարմիր դրոշակ ընդամենը մեկ վայրկյանի գործ էր այդ՝
Մարդն իսկույն անհետացավ տանիքից: Բոլոր կատարվածը ինչ
վոր միբաժ էր թվում: Ժողովուրդը գլխավոր փողոցում ջերմորեն
ծափահարում էր և «ուռա» կանչում: Մի քանի տների պատուհան-
ները բացվեցին: Յերևացին յերեխաներ ու կանայք, վոր նույն-
պես ծափահարում էին վորպես պատասխան:

Ձիավոր վոստիկանութիւնը չըջապատեց այդ տունը, վորի
մուտքում կենողները նախորդ բարիկադ էին շինում՝

Ամբոխը հայհոյում էր վոստիկաններին: Ժխորի մեջ մեկը գո-
ռաց հնչեղ ձայնով.—

—Ընկերներ՛, պնանք ժողովի: Բարցալին յեկալ:

—Կենտրոնից ճառախոս յեկալ: Ընկերներ՛, գնանք:

Կարծես ելկտրական հոսանք անցավ գործադուլավորներին
մեջ: Մի քանի բոլորից հետո ահագին մասսան որորվում էր ձյու-
նածածկ փոսերի մոտ, ընդարձակ դաշտում, վոր այժմ հայտնի
յե դարձել բանվորական շարժման մեջ: Մարդկանց աչքերում
նորից վառվեց հույսը: Մի տեղից սեղան ջաչ տվին՝ դնելով փոք-
րիկ թմբի վրա:

—Ջաղացում գործադուլ է սկսվել,— տարածվեց լուրը կայ-
ծակի արագութեամբ:

Այդ ջաղացում, ուր յերկու-յերեք տարի առաջ մեծ հրդեհ էր

յեղեղ (այն ժամանակ լուրեր եյին պատվում, թե ուսւ լրտես-
ներն են այրել), փոխնիփոխ աշխատում եյին կաղմակերպւած
և անկաղմակերպ բանվորներ: Նրանց մեջ շատ գործուղւած զին-
վորներ կային, վորոնք համարյա ձրի, մի քանի կոպեկով ամբողջ
որը տուրակներ եյին կրում:

Գործադուլն անցկացնում եր իր զորահաւաքը: Ժողովուրդը
հաւաքւում եր, թվում եր վոր ընդհանուր վտանգը մարդկանց փո-
ղոց եր քշում աներից: Ամբոխը, հողսերով լի կանայք, ծերունիներ,
ջահներ, յերեսանր և միայն փոքրաթիւ տղամարդիկ: Մի քանի-
սի զեմքերին ծանր տարակուսանք եր նստել: Ծիծաղ համարյա թե
չեր լսւում:

Սեղանի մոտ յերեւում ե հռչակավոր հետորը՝ չըջապատ-
ւած գործադուլային կոմիտեյի մի քանի անդամներով:

— Բարցալին, կեցցե՛ Բարցալին, — լսւում են ծափահարու-
թյուններ, բաղմամայն ուրախություն և վողջույնի կանչեր: —
Ուռա՛, ուռա՛: ...

Դուրի աչքերը նորից ու նորից վորոնում են այդ ամբակաղմ
մարդուն, նրան ճանաչում են լայնեղր գլխարկից և հաստ բխե-
րից:

— Ուրեմն յեկա՛վ... Առաջնորդներից միայն նա՛ յեկավ...
Մնացածները դաւաճաններ են...

Ամբոխն ալելի ու ալելի խտանում եր: Չնայած խիստ ցրտին՝
հրապարակում տաք եր թվում: Սեղանի վրա բարձրանալով՝ Բար-
ցալին սկսեց ճառը.

— Նախընթաց որն հաղար, յերեկ տասը հաղար, այսօր հար-
յուր հաղար իսկ վաղը մենք միլիոն կլինենք, միլիոն պրոլետա-
տարական մարտիկներ՝ Դունայը վարարում ե, Դունայը հորդա-
նում ե:

Հնչում ե ուժեղ բարխոն, — կարծես միլիոն անգամ արձա-
գանք գտներով սարերում և քաղաքներում:

Անշարժ ամբոխը խլում ե ամեն մի խոսքը: Թվում ե, թե ինչ
վոր մի տեղ հաղթանակն ե հրճւում և մարդկային տառապանքը
պայքարի ե յեղնում: Ճառախոսը ցած ե իջնում սեղանից:

Գարամին և նրա ընկերները վիժեցրին գործադուլը, համա-
ձայնության յեկան Տիսսայի հետ:

Բուլեյական լուսթյանն հաջորդեց վայրենի աղմուկի և սպառ-
նալիքների հեղեղը:

— Թո՛ւյլ ալեք խոսելու Կատյա Սիլադին:

Հսեղով իր աղգանունը Կատյան՝ բոլորովն գլխից պատգամա-
վորուհի Կոմիտին, վոր կանգնած եր նրա կողքին:

— Ալելի լավ ե՛ զուք խոսեք, ընկե՛ր Կոմիտ, — խնդրեց
նա: — Այսպես թե այնպես, զուք մեծ եք:

Աչքերը սեւեւել եյին սեղանի մեջտեղը կանգնած մեծ թաչկի-
նակի մեջ խաչածե փաթաթւած պատգամավորուհուն: Ամբակաղմ
և վտակոտ այդ կլինը իր մուգ յերեսով սարսափելի յեր այժմ:

Ձյունի խիտ փաթիլներ եյին տեղում: Թվում եր վոր լավա-
յի հեղեղը պատրաստւում ե ծածկելու գործադուլայիններին:
Մարդիկ անաղմուկ կանգնել եյին սպիտակ ու փայլվող փոթորկի
մեջ:

— Ընկերներե՛ր, ուսւ ընկերներն սղնություն են խնդրում:
Վենդրիական և ավստրիական կապիտալիստներն այսօր ձեր դեմ
են ուղարկել վաթսուհինգ հաղար զինվոր, քսանհինգ հաղար
ժանդարմ և յերեք հաղար հողի հետեակ ու ձիավոր վոսսիկա-
նությունից: Սա ի՞նչ ե ապացուցում: Այն, վոր մենք հսկա ուժ
ենք, վոր մենք կարող ենք ողնություն հասցնել, վոր մենք կարո-
ղենք կռիւլ կռիւլ դեմ:

— Լսո՛ւմ ես... Լսո՛ւմ ես...

Հաշմանդամ զինվորներն իրար կողք են հրում: Մոլեղին խո-
քերը թոչում են ինչպես ուրախ լուր:

— Մե՛կ, յերկու, — լսւում ե սպայի կտրուկ հրամանը մեծ
բուլվարի կողմից:

— Գալի՛ս են... — կանչում են ձայները ծոր տալով. բոլոր
հայացքները դեպի առաջ են դառնում: Ժողովրդին են մոտենում
զորքերը: Չորս ձիաների վրա — զնդացիներ: Նրանց յետեից աղմ-
կում ե դրահապատը:

— Առա՛ջ, կանա՛յք, — կանչում ե Կոմիտը՝ սեղանից ցած իջ-
նելով:

Ամբոխը պոկում եր մոտիկ գործարանների ցանկապետի ցցերը.
բոլորը գուրս վազեցին գլխավոր փողոց: Մի քանի բուլե գործն
ու ամբոխը միախառնւել եյին իրար:

— Մի՛ կրակեք ...

— Յեղբայրներե՛ր, սիրելի յեղբայրներե՛ր, մի՛ կրակեք մեզ վրա:

— Ընկերներե՛ր, անցե՛ք մեր կողմը. — լսում են բանվորները՝
ձեռքի ափերը ուսպոր շինելով: Զիավոր վոստիկանները, ժանդարմ-
ները ամբոխին քշում են զորքի մոտից, բայց մարդիկ կրկին ու
նեղը ամբոխին քշում են զորքի հետ, վորպես ամբարտաւիր քան-
կրկին միախառնւում են զորքի հետ, վորպես ամբարտաւիր քան-
գած հեղեղ: Սպաները դուռն են կատաղած:

— Կորչե՛ն, կորչե՛ն... զոդե՛ր, մարդասպանե՛ր, — ծայրում
և ամբողջ նրանց։ Ձայրույթից դույնը հցած՝ սպաներն ուսներն են
թոթովում, իսկ մի քանիսն ել լուռ ունկնդրում են։ Մի քանի ըո-
պեյից հետո ղինվորներին յետ են դարձնում։ Բայց ժանդարմները
յերկար շղթա յեն կաղմում։

— Կորչե՛ն դահիճները...

— Ամո՛թ...

Կանչում է սեացած յերեսով մի կին՝ յերկու ձեռքը թափա-
հարելով հեռացող ղինվորների ուղղությամբ։

— Յրվի՛ր, — յետանդով հրամայում է ժանդարմական վաչ-
ապետը։ Ժանդարմների կողմն են նետվում ցանկապատի բեկոր-
ներ։ Ամբոխը կանչում է, սպառնում վրա տալիս։ Ամբոխին լըս-
վում է անեծքներ ու հիչոց։

Հաջորդ ուր մի քանի ձևորկություններում բանվորները
վերսկսում են աշխատանքը, բայց կեսորից անց նորից ընդհատում է
Մյուս գործարաններում բանվորները առավոտյան դործի կանգնե-
ցին՝ աշխատանքի ժամանակ շարունակելով վիճել գործադուլի մա-
սին։ Վիճաբանությունները ընդհարման եյին հասնում և գործը
վերջանում եր նրանով, վոր մի քանի ժամից հետո բանվորների
ահագին մեծամասնութունը նորից փողոց եր դուրս դալիս։ Տիրում
եր մեծ ժխոր։ Ձախ պատգամավորները չդիտեյին, թե ինչ եյին ա-
նելու հետո։ Չկար ծրագիր, չկար ուղեցույց։ Իսկ կենտրոնական
կոմիտեյից թափվում եր թուուցիկների ահուկ հեղեղը։ Թուուցիկ-
ները կարգի եյին հրավիրում։ Ամեն մի քայլափոխին կարելի յեր
տեսնել ձյան մեջ կոխկրտված այդ փոքրիկ վարդադույն թերթիկ-
ները, իսկ տեղ-տեղ քամին եր փախցնում նրանց, կարծես քչում
եր գործադուլավորներից։

Ութերորդ ուր ամբողջ յերկրում վերջնականապես պարտված
եր գործադուլը։ Մի շարք գործարանային ներկայացուցիչներ ղին-
վորական ծառայության կանչվեցին, իսկ մի քանի հոգու ռազմա-
դաշտային դատարանը դատապարտեց մահվան։ Յեվ միայն բան-
վորական համերաշխութունը վերկեց նրանց կյանքը։

Հեղափոխական շարժման վերջին ակտը կատարվեց Ալստրո-
վենգրական ռազմական նախահանդիստ կատարբոյում։ Գործադուլի
պարտությունից յերկու օր անց, վեց հազար նախատի կարմիր դրոշ

բարձրացրին քառասուն ռազմական նավի վրա։ Սպաներին կապ-
կալելուց և բանտարկելուց հետո՝ նրանք ընտրեցին նախատիներին
խորհուրդ բայց արդեն մեկուսացված եյին։ Վորոշ նպատակ և կուռ
կաղմակերպութուն չունենալով՝ նրանք յերեք ուրից հետո անձնա-
տուր յեղան իրենց դեմ ուղարկված պատերազմական նավատորմին։
Ռազմադաշտային դատարան չորս մարդու տեղնուտեղը մահվան
դատապարտեց, իսկ ութ հարյուր հոգու բանտերը լցրին։ Վերջը
գրանցից զնդակահարվեցին դարձյալ քառասուն յերեք հոգի, իսկ
բանտարկյալներից շատերը մահացան տանջանքներից։

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0389719

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ. (2 մ.)

74.070

ԼՅԱՈՇ ԿԻՏ

ВЕНГЕРСКАЯ
КРАСНАЯ ПРЕСНЯ

Госиздат ССР Армении
Эривань—1931